

Toespraak locoburgemeester Laura Hoogstraten bij de Holocaustherdenking in Zeist, 28 januari 2024

Het is 15 mei 1940 in de De Lairessestraat in Amsterdam – vijf dagen na de Duitse inval in ons land - als de Joodse Siegfried Paul Daniel May en zijn vrouw Rosina Mariane Fuld het gif cyaankali innemen. Ze sterven in het huis van hun dochter - die de dag ervoor met haar gezin naar Engeland is gevlucht. Het echtpaar May-Fuld wil het leven onder Duitse bezetting niet afwachten. Zij verkiezen de dood boven de onvrijheid. En boven een ongewisse, maar naar zij vrezen donkere en voor hen onleefbare toekomst.

Hun gevoelens, overwegingen, de laatst gewisselde woorden – we zullen ze nooit kennen. Wat we wel vermoeden – alhoewel nauwelijks kunnen bevatten – is hoe intens de wanhoop moet zijn geweest. Een andere uitweg zagen zij niet.

Het echtpaar May-Fuld stond niet alleen in deze keuze. In mei 1940 vond plaats wat wel een zelfmoordgolf wordt genoemd, onder met name Joodse Nederlanders. Van bijna 400 mensen is bekend dat zij de dood verkozen. Mensen die – in de woorden van de Joodse schrijver Abel J. Herzberg – *‘niet mee wilden gaan met de nieuwe tijd, en liever de oude, die was gestorven, volgden.’* Het is een nog relatief onbekende bladzijde uit de geschiedenis van de Jodenvervolging in Nederland. Het laat zien hoe groot de ontzetting, angst en ontredde waren in de eerste weken van de bezetting.

Ik vertel jullie dit vandaag, omdat het verhaal van het echtpaar May-Fuld een Zeister verhaal is. Van 1931 tot aan hun zelfverkozen dood waren zij onderdeel van ónze samenleving. Zij maakten deel uit van onze gemeenschappelijke geschiedenis. Het bankiersechtpaar woonde op landgoed De Breul, hier tien minuten fietsen vandaan. Zij waren prettige inwoners van Zeist en daarbuiten zeer actief. Zo waren ze bevriend met het koningshuis. Koningin Wilhelmina logeerde in hun Oostenrijkse buitenverblijf. Paul May bekleedde bestuursfuncties bij de Amsterdamse bankiersvereniging, Artis en het Joodse meisjesweeshuis, en was betrokken bij de oprichting van KLM. Na de dood van het echtpaar namen de Duitsers bezit van hun woning. Hun indrukwekkende collectie kunst en boeken werd geroofd. Het betekende het einde van hun geschiedenis op het landgoed en hier in Zeist. Het gevoel dat er geen plaats meer voor je is in de samenleving om wie je bent, is van een onvoorstelbare eenzaamheid.

Hoe heeft dit kunnen gebeuren? En hoe zorgen we dat dit nooit weer gebeurt? Het verhaal van het echtpaar May-Fuld verdient het om verteld te worden. Aan het Joodse monument waarbij wij straks een krans leggen, zijn hun namen toegevoegd. Het monument bevat de namen van hen die op brute wijze werden afgevoerd en vermoord in de vernietigingskampen, in de leeftijden van nog maar 2 maanden oud tot 86 jaar. Maar anno 2024 herdenken we ruimer. Nu zijn ook de namen toegevoegd van Joodse Zeistenaren die tijdens de Jodenvervolging zijn overleden. Met ten minste 6 mensen, inclusief het echtpaar May-Fuld, die kozen voor zelfdoding.

Zo blijven we het verhaal van de Joodse gemeenschap in Zeist onderzoeken, uitbreiden en vertellen. Om hen allen zo volledig mogelijk recht te doen. De Joodse mensen die in 1940 en daarna in Zeist woonden, waren voor het merendeel uit Duitsland gevlucht en na de inval verjaagd uit de kuststrook. Ook uit Zeist werden zij en andere Joodse Zeistenaren voorgoed verdreven. Ze doken onder, vluchtten, of werden gedeporteerd en vermoord, om wie zij waren. Het begon met geleidelijke isolatie, in de vorm van een bijna eindeloze reeks anti-Joodse maatregelen. De verplichte registratie, niet meer naar het zwembad, niet meer naar het café, het stigma in de vorm van de ster. Het was de aanloop naar gevangenschap in Amsterdam, deportatie naar Westerbork en ten slotte de vernietigingskampen. Zij eindigden vaak in een naamloos graf. Met het monument geven wij hen weer een naam. En de vorm symboliseert het gat dat zij achterlieten in onze samenleving.

Bijna vier jaar geleden was ik met een groep scholieren van De Breul op het landgoed. Om te praten over de voormalige bewoners, over het echtpaar May-Fuld. Over de geschiedenis die zich zo dichtbij hun school had afgespeeld. Wat het betekent, waarom je erbij stil moet staan, wat het zegt over onze vrijheid vandaag – en hoe die nooit vanzelfsprekend is. We plantten een kleine kastanjeboom – een afstammeling van de boom waar Anne Frank op uitkeek vanuit het Achterhuis. *‘De kale kastanjeboom aan wiens takken kleine druppeltjes schitterden’*, zoals zij schreef op 23 februari 1944. De boom die haar ontroerde. Die haar troost bood nu zij zelf onvrij was, zo interpreteerde haar vader het later. De boom groeit door, waar de levens van Anne en van het echtpaar May-Fuld bruto stopten. Uit de herinneringen bloeit iets nieuws, waar wij zorg voor kunnen dragen. Zoals boswachter Joris Hellevoort van landgoed de Breul de jonge boom met extra aandacht verzorgt.

Vandaag komen wij samen om de Joodse Zeistenaren te herdenken. Een eerbetoon aan inwoners van onze gemeenschap die het ondenkbare werd aangedaan. Wij blijven hun verhalen vertellen, met elkaar en met de jongste generaties. Opdat dit nooit meer gebeurt, staan wij vandaag om hen heen.